

Süleyman Çelebi Mevlidinin Mukayeseli Müzikal Analizi

İsmail Aras | 0000-0001-9891-6591 | ismailaras_@hotmail.com

Öğr. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk Din Musikisi

Anabilim Dalı, Nevşehir, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/019jds967>

Ahmet Hakkı Turabi | 0000-0001-8327-3693 | ahturabi@yahoo.com

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk Din Musikisi Anabilim Dalı,

İstanbul, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar bu makaleye eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Öz

Çalışmada Süleyman Çelebiye ait *Vesîletü'n-Necât* adlı mevlidin, geçmişten günümüze geleneksel olarak icrasında kullanılan makamların ve makamsal seyrin aynı olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu araştırmanın evrenini Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât* adlı mevlidi oluşturmaktadır. Örnekleme ise, kütüphanelerden tespit edilen yirmi bir adet makam kayıtlı mevlid yazması ile yakın zamanda meşhur olmuş altı adet mevlidhan oluşturmaktadır. Bilimsel araştırma yöntemlerinin niceliksel yaklaşım metotlarından 'Bağıntısal Model' kullanılan bu çalışmada, tümevarım metodu kullanılarak benzer veriler gözlemlenerek, bu yolla elde edilen veriler ile genel bir sonuca ulaşılmıştır. Çalışmada farklı zamanlarda yazılmış yirmi bir adet makamlı mevlid mecmuası birbiri ile makamsal olarak mukayese edilmiş, neticesinde makamsal benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca yakın zamanda meşhur olmuş altı mevlidhanın mevlid icra örneklerinin makamsal analizi yapılarak, geçmişte kullanılan makamların ve makamsal seyrin günümüzde de aynı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türk Din Mûsikîsi, Süleyman Çelebi, *Vesîletü'n-Necât*, Besteli Mevlid, Makamlı Mevlid Mecmuası, Mevlidhan.

Atıf Bilgisi

Aras, İsmail – Turabi, Ahmet Hakkı. “Süleyman Çelebi Mevlidinin Mukayeseli Müzikal Analizi”. *Nisar* 4 (Mayıs 2024), 1-38.

Geliş Tarihi	08.02.2024
Kabul Tarihi	21.04.2024
Yayın Tarihi	31.05.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu çalışma Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi danışmanlığında devam eden “Gelenekten Günümüze Süleyman Çelebi Mevlidinin Mukayeseli Müzikal Analizi” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	nisardergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Comparative Musıcal Analysis of Süleyman Çelebi's Mawlid

İsmail Aras | 0000-0001-9891-6591 | ismailaras_@hotmail.com

Lecturer, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Theology, Department of
Turkish Religious Music, Nevşehir, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/019jds967>

Ahmet Hakkı Turabi | 0000-0001-8327-3693 | ahturabi@yahoo.com

Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Theology, Department of Turkish Religious Music,
İstanbul, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/02kswqa67>

Contribution Declaration: The authors contributed equally to this article.

Abstract

This study aims to determine whether the traditional modes and melodic progressions used in the performance of the mawlid titled "*Vesiletü'n-Necât*," attributed to Süleyman Çelebi, remain consistent from the past to the present. The sample of this research is formed by Süleyman Çelebi's mawlid "*Vesiletü'n-Necât*." The sample consists of twenty-one mawlid manuscripts with documented modes identified from libraries, as well as six recently renowned mawlid performers. In this study, which utilizes the 'Relational Model' from quantitative research methods, the inductive method is employed to observe similar data, leading to the derivation of general conclusions. The twenty-one mawlid collections, composed in different times, are compared melodically in terms of modes, aiming to highlight both similarities and differences. Additionally, the melodic analysis of mevlid performances by six contemporary mawlid performers is conducted to determine whether the modes and melodic progressions used in the past are still the same in present-day renditions.

Keywords

Turkish Religious Music, Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-Necât*, The Komposed Mawlid Manuscript, Mawlidhan.

Citation

Aras, İsmail – Turabi, Ahmet Hakkı. "Süleyman Çelebi Mevlidinin Mukayeseli Müzikal Analizi". *Nisar* 4 (Mayıs 2024), 1-38.

Date of Submission	08.02.2024
Date of Acceptance	21.04.2024
Date of Publication	31.05.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External This article was written it was prepared based on his doctoral thesis titled "The Comparative Musical Analysis of Süleyman Çelebi's Mawlid From Tradition to the Present ", supervised by Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi.
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	nisardergisi@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Peygamber Efendimiz (sav.) hayattayken dahi yanında bulunan şair sahabeler tarafından, onu (sav.) metheden şiirler söylenegelmiştir. Kendisinin vefatından sonra da Peygamber âşıkları tarafından ona (sav.) olan özlem ve muhabbet duygusu, şiirler vasıtasıyla gönüllerdeki yerini korumuştur.

Şüphesiz bu şiirlerin en önemlilerinden biri de Süleyman Çelebi Hazretleri'nin yazmış olduğu *Vesiletü'n-Necât* adlı mevlid türündeki manzum eseridir. Peygamber aşığıyla yazılmış olan bu eser, adeta ölümsüzleşmiş ve aradan 614 yıl geçmesine rağmen sadece Müslüman Türkler arasında değil, İslam coğrafyasının diğer toplumları tarafından da çeşitli vesilelerle, büyük bir coşkuyla okunagelmiştir.

Bu mevlide olan büyük ilgi, yazıldığı ilk dönemlere kadar dayandırılan rivayetlere göre bestelenmiş ve İslam dininin mûsikî formları arasındaki yerini almıştır. Geçmişten günümüze değin; kandillerde, düğün, sünnet, cenaze ve asker uğurlama gibi çeşitli merasimlerde vazgeçilmez bir unsur olmuştur.

Zaman içerisinde mevlid-i şerif'in bestesi/leri; eserin uzun bir formda olması, meşk sisteminin etkisi ve öğrenilmesinin bir hayli gayret ve maharet isteği gibi sebeplerden dolayı unutulmuştur. Aşağıdaki resimde de görüldüğü üzere mevlidin bazı yazma nüshalarının derkenarlarında bir takım makam isimleri yazmaktadır. Bu makam kayıtları, o zamanlarda besteli mevlidi icra eden kişilerin beyitlerin hangi makamlarla okunduğunu hatırlamak için not düştüğü düşünülmektedir. Bu da bizlere besteli mevlid hakkında ipuçları verebilmektedir.

(Bursa Orhan Kütüphanesi Nüshasındaki Nur Bahri)

Buradan hareketle tespit edebildiğimiz farklı yıllarda yazılmış 21 makam kayıtlı mevlid nüshası, yaptığımız bu tez çalışmasıyla mukayese edilmiş ve yakın zamanımızdaki meşhur mevlidhanların icra örnekleriyle de karşılaştırılarak, besteli mevlid geleneğinin günümüze kadar gelip gelmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yaptığımız araştırmalarda çeşitli kütüphanelerden 21 adet makamlı yazma mevlid nüshası tespit edilebildiğinden çalışmamızın sınırını bu nüshalar oluşturmaktadır.

Bu yazma nüshaların buldukları yerler şu şekildedir:

1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB.) Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Koleksiyonu'nda bulunan 564 no'lu Nüsha.

2. Hüsameddin Bursevî'ye ait *Mühimmâtü'l-Mü'minîn* adlı eserin 52. babında bulunan mevlid nüshası.

3. Ankara Millî Kütüphane'de bulunan 7940/1 no'lu Nüsha.

4. İBB. Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Koleksiyonu'nda bulunan 425 no'lu Nüsha.

5. Bursa Orhan Kütüphanesi'nde bulunan 985 no'lu Nüsha.

6. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Kitaplığı'nda bulunan 4470 no'lu Nüsha.

7. Ankara Millî Kütüphane'de bulunan TO9 no'lu Nüsha.

8. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 549 no'lu Nüsha.

9. Koç Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulunan MS 323 no'lu Nüsha.

10. İBB. Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Koleksiyonunda bulunan 415 no'lu Nüsha.

11. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâî Kitaplığı'nda bulunan 1286 no'lu Nüsha.

12. Ankara Millî Kütüphane'de bulunan A 219 no'lu Nüsha.

13. Koç Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulunan MS 289 no'lu Nüsha.

14. Michigân Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan 406 no'lu Nüsha.

15. İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan 742 no'lu Nüsha.

16. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Öğüt Bölümü'nde bulunan MİF 67 no'lu Nüsha.

17. İBB. Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları Koleksiyonu'nda bulunan K 1059 no'lu Nüsha.

18. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü'nde bulunan 5657 no'lu Nüsha.

19. Ankara Millî Kütüphane'de bulunan 2576 no'lu Nüsha.

20. Topkapı Sarayı Müzesi Yeni Kütüphane'de bulunan 55 no'lu Nüsha.

21. İstanbul Millet Kütüphanesi'nde bulunan 1358 no'lu Nüsha.

Çalışmamıza konu olan 21 makam kayıtlı mevlid yazmasının bazılarında mevlid dışında metinler bulunmakla birlikte, bu metinler konumuz dışında kaldığından tavsifi yapılmamıştır.

Vefat bahri, mukayese yapılan 21 nüshanın 6'sında bulunmakta olup bu nüshaların da sadece 3 tanesinde makam kaydı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Necla Pekolcay, vefat bahriyle ilgili olarak; dînî kanaatleri rencide edecek şekilde değişikliğe uğratıldığını ve bu bahrin okutulmasının din uleması tarafından yasak edildiğini belirtmiştir. (Pekolcay, 2018: 28) Ayrıca bu bahir yakın zamanımızdaki meşhur mevlidhanlar tarafından da icrâ edilmemesi sebebiyle, vefat bahrinin değerlendirilmesine çalışmamızda yer verilmemiştir.

Makam kayıtlı mevlid nüshalarında Miraç bahrinden önce ‘Refref’in belirmesi’ adlı bir bahir daha bulunmaktadır. Bu bahirdeki beyitlerin karşısında da makam kayıtları bulunmaktadır. Yakın zamanımızda yaşamış meşhur mevlidhanlar tarafından bu bahrin icrasına dair herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. Bu duruma Ekrem Karadeniz de hazırlamış olduğu kitabında değinerek (Karadeniz, 1965: 168), Miraç bahrinin birinci bölümü olan ve “Gel berû ey aşk oduyla yanıcı” mısrasıyla başlayan Refref’in belirmesi bahrinin artık okunmamasından bahsetmiştir. Bu sebeple Refref’in belirmesi bahrinin kıyaslaması yapılamayacağından çalışmamıza alınmamıştır.

Bu çalışmamızın bir bölümünde de yakın zamanımızda mevlid icralarıyla meşhur olmuş mevlidhanların icraları makamsal olarak analiz edilmiş, makam kayıtlı yazma nüshalar ile karşılaştırması yapılmıştır. Yakın zamanımızda mevlid icralarıyla meşhur olmuş çok fazla sayıda mevlidhan bulunduğundan bu çalışmamızın sınırlarını;

- Tevhid bahrinde Kani Karaca’nın icrası,
- Nur bahrinde Hafız Kemal Bey’in icrası,
- Velâdet bahrinde Üsküdarlı Ali Efendi’nin icrası,
- Merhaba bahrinde Hafız Mecid Sesigür’ün icrası,
- Miraç bahrinde Yusuf Gebzeli’nin icrası,
- Münacat bahrinde Bekir Sıdkı Sezgin’in icrası oluşturmaktadır.

Çalışmamızda nakledilen bilgiler erişilen kaynaklar ile sınırlı tutulmuştur. Bu çerçevede çalışmanın problemleri şunlar oluşturmaktadır:

1. Süleyman Çelebi mevlidinin geçmişten günümüze makamsal olarak geçirdiği aşamalar nelerdir?
2. Makamlı mevlid nüshalarındaki bahirlerde kullanılan makamlar nelerdir?
3. Farklı tarihlerde yazılmış makamlı mevlid nüshalarındaki bahirler arasında makamsal benzerlikler nelerdir?
4. Farklı tarihlerde yazılmış makamlı mevlid nüshalarındaki bahirler arasında makamsal farklılıklar nelerdir?
5. Yakın zamanımızda okunan mevlid bahirlerinde kullanılan makamlar nelerdir?
6. Makam kayıtlı mevlid nüshalarındaki bahirler ile yakın zamanımızdaki mevlid bahirlerinin icralarındaki makamsal benzerlikler nelerdir?
7. Makam kayıtlı mevlid nüshalarındaki bahirler ile yakın zamanımızda mevlid bahirleri icralarındaki makamsal farklılıklar nelerdir?

1. Mevlid

Arapça “v-l-d” (ولد) kökünden gelen mevlid kelimesi sözlükte; doğum yeri, insanın doğduğu yer olarak tanımlanmaktadır. (TDK. “Mevlid”) İslâm kültüründe ise Hz. Peygamber’in doğumunu, bu vesileyle yapılan törenleri ve yazılan eserleri ifade etmek için kullanılır. (Özel, 2004: 475-479)

Hız. Peygamber (sav.) henüz hayatta iken onu metheden ve üstün vasıflarını yücelten şiirler, aralarında Hız. Peygamberin şairlerinin de olduğu sahabeler tarafından söylenmiştir. (Kemikli, 2016: 31) Kendisinin vefatından sonra bu gelenek devam etmiş ve tarih boyunca Müslümanlar tarafından Hız. Peygambere duyulan aşk ve muhabbet sebebiyle çeşitli dillerde birçok mevlid metinleri yazılmıştır. Kaynaklara bakıldığında; Türkçe yazılmış 200’den fazla mevlid türünün bulunduğu belirtilmektedir. (Pekolcay, 2018: 38) Kaynaklarda ilk mevlid manzumesinin Endülüslü muhaddis ve tarihçi İbn Dihye el-Kelbî’nin yazdığı ‘*et-Tenvîr fî Mevlidi’s-sirâci’l-münîr*’ adlı eserin olduğu bildirilmektedir. (Turabi, 2018: 96)

Müslüman toplumlarda mevlid merasimi geleneği iyice yaygınlaşarak, cenaze, sünnet, nikâh ve mübarek kandil gecelerinde de mevlid okutulmuştur. Tarih boyunca birçok mevlid manzumesi yazılmış ve okunmuş olsa da bunların arasında en meşhur olanı ve günümüze kadar büyük bir ilgi ile okunarak geleni hiç kuşkusuz Süleyman Çelebi’nin yazmış olduğu Vesîlet’ün-Necât adlı mevlid manzumesi olmuştur.

2. Süleyman Çelebi’nin Hayatı

Kaynaklara bakıldığında Süleyman Çelebi’nin hayatı hakkında detaylı ve kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Kendisinin Bursa’da doğduğu ve buralı olduğu bilinmektedir. Kaç yılında doğduğuna dair bir yazma nüshada geçen (Pekolcay, 1967: 87) “Yiğitlik dahi geçti şöyle hoca / Erişti şastlık u oldu koca” sözünden yola çıkarak *Vesîletü’n-Necât*’ın 1409 yılında yazıldığı kesin bilindiğinden, Süleyman Çelebi’nin 60 yaşında olabileceği bu sebeple de 752/1351 tarihinde doğduğu söylenebilmektedir. Ayrıca Necla Pekolcay Ayasofya Kütüphanesi’ne kayıtlı bir mevlid mecmuasında da aynı kayda rastlayınca bu bilginin kesinlik kazandığı bilgisini vermektedir. (Pekolcay, 2018: 9)

Kaynaklara bakıldığında kendisinin köklü, kültürlü, saraya yakın ilişkileri bulunan ve tanınmış bir aileye mensup olduğu görülmektedir. Dedesi, Orhan Gazi’nin silah arkadaşı, Muhyiddin İbnü’l-Arabî’nin meşhur eseri *Fusûsu’l-hikem’e* şerh yazmış ve dönemin meşhur âlimlerinden olan Şeyh Mahmud’dur. (Kemikli, 2016: 15, 16)

Süleyman Çelebi’nin babasının kim olduğuyla alakalı bilgiler de bazı kaynaklarda net olmamakla birlikte ihtilaflıdır. Bunlardan ilki, Dedesi Şeyh Mahmud’un oğlu olan Ahmed Paşa’nın Süleyman Çelebi’nin babası olduğudur. (Kahraman, 1972: 7, 8)

Süleyman Çelebi'nin babasının kim olduğuyla alakalı diğer bir bilgi ise, Latifî Efendi'nin tezkiresinde geçmektedir. Latifî Efendi, Atayî'nin hayatından bahsederken, Süleyman Çelebi'nin küçük kardeşi olduğunu ve her ikisinin babalarının da İvaz Paşa olduğunu belirtir. (İsen, 1999: 124)

Süleyman Çelebi nerelerde ve hangi hocalardan ders almıştır? Bu konuda da elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Gerek ailesinin bulunduğu konumundan dolayı hükümdar ailesiyle yakından ilişkili olduğundan gerek kendisine verilen görevler bakımından ve en önemlisi de yazmış olduğu mevlidin üstün dil ve üslubu bakımından kendisinin iyi, köklü bir eğitim ve öğretim aldığı anlaşılmaktadır. İsmi yanındaki çelebi unvanı Osmanlı zamanında, kültürlü yüksek tabakaya mensup olanlara, ilmiye ricâline, divan şairlerine, kalem erbabına, Dîvân-ı Hümâyûn kâtipleri gibi genel olarak okumuş, bilgili kimselere verilen bir unvandır. (İpşirli, 1993: 259) Bu da bize Süleyman Çelebi'nin yaşamış olduğu dönemde önemli bir âlim olduğunu göstermektedir.

Süleyman Çelebi'nin ilmini ve irfânını, kemal ve faziletini gösteren bir diğer husus ise onun almış olduğu vazifelerdir. Kaynaklarda Sultan Bayezid tarafından Süleyman Çelebi'ye Divân-ı Hümayûn İmamlığı görevi verildiği belirtilir. (Pekolcay, 2004: 485-486) Diğer bir adıyla Hünkâr İmamlığı, saray içinde veya Sultanın saray dışında gittiği camilerde, ona vekâleten Cuma ve bayram namazlarını kıldırın görevinin adıdır. Bu kişilerin çok iyi yetmişmiş olması beklenir, ayrıca güzel bir sese ve makam bilgisine sahip olması da gerekir. (Baltacı, 1998: 487-488) Daha sonra Süleyman Çelebi Emir Buhârî'nin tavsiyesi üzerine dönemin Padişahı Yıldırım Bayezid tarafından 802/ 1400 yılında yapımı biten Bursa Ulu Cami'ne başıam olarak getirildiği rivayet edilmektedir.

Bu bilgilerden hareketle Süleyman Çelebi'nin âlim ve ârif bir zat olduğunu net bir şekilde söyleyebiliriz. Aynı zamanda yapmış olduğu bu görevlerden de kendisinin sesi güzel, mûsikîşinas birisi olduğunu söyleyebiliriz.

Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât'* tan başka bir eserinin varlığı şu ana kadar bilinmemektedir. Yakın zamanda Michigan Üniversitesinde bulunan ve *Vesîletü'n-Necât'*ın en eski nüshası olduğu ifade edilen bir yazmanın 54b-6a varaklarında, Süleyman Çelebi'ye ait daha önce bilinmeyen şiirlerinin olduğu belirtilmektedir. (Köksal, Kütük, 2022: 384)

Süleyman Çelebi Hazretleri'nin, Bursa Ulucami'nde imamlık görevini yürütmekte iken 825/1422 yılında vefat ettiği bilinmektedir. (Kepecioğlu, 2009: 129) Cenazesi, Bursa Çekirge Yolu'nda bulunan Yoğurtlu Baba haziresine defnedilmiştir. Daha sonra kabrinin üzerine bir türbe yaptırılmıştır. Bu türbenin çeşitli nedenlerle 1620 yılında yıkıldığı belirtilir. (Kepecioğlu, 2009: 129)

Süleyman Çelebi'nin kaybolmaya yüz tutmuş türbesinin, Kazım Baykal'ın başkanlığında Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu vasıtasıyla, tekrar yapılmasına karar verilmiştir. Bu vesileyle türbenin ne şekilde olacağıyla alakalı ödüllü bir proje yarışması düzenlenmiştir. Birinci olan proje hayata geçirilerek türbe 1 Kasım 1952 yılında tamamlanmıştır. (Baykal, 1952: 16)

Görsel-1 (Süleyman Çelebi'nin Bursa'da Bulunan Türbesi)

3. Vesîletü'n-Necât

Süleyman Çelebi'nin, *Vesîletü'n-Necât*'ı yazmasına vesile olarak kaynakların ekserisi yaşanan şu olayı belirtmektedir: Kendisinin Bursa Ulu Cami'nde imamlık yaptığı sırada camide vaaz veren bâtinî olabileceği belirtilen İran asıllı bir vaiz, vaazında Bakara suresinin 285. ayetindeki tüm peygamberlerin eşit olduğunu, peygamberlerin herhangi birinin diğerinden üstün olmadığını, Hz. Peygamberin (sav.) de Hz. İsa'dan (as.) üstün tutulamayacağını söyler. Bu sözler üzerine o sırada camide bulunan Peygamber aşığı Arap bir âlim, itirazda bulunarak İranlı vaize karşı çıkmış, Bakara suresinin 253. ayetini açıklayarak vaizi susturmuştur. Orada bulunan cami cemaati vaiz tarafını tuttuğundan âlim Arap, Arabistan, Mısır ve Halep'ten İranlı vaizin hata yaptığına dair fetvalar almıştır. (Timurtaş, 1970: 5) Bunun yanı sıra bu fetvalar ile birlikte İranlı vaizin katledilmesine yönelik hükmün de çıktığı belirtilmektedir. Bu hadisenin büyümesinden dolayıdır ki Süleyman Çelebi bir hayli müteessir olmuştur. Bunun üzerine gönlündeki peygamber sevgisini ilk olarak şu beş beyitle ifade ettiği rivayet edilmektedir:

“Ölmeyüp İsa göğe bulduğu yol

Ümmetinden olmak için idi ol
Hem dahi Mûsâ elindeki âsâ
Oldı anun izzetine ejderhâ
Ceddi olduğı çün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl
Cümle anun dostlugna adını
Bunca izzet oldu ol ecdadına
Çok temennâ kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar”

Bu beyitlerin halkın çok hoşuna gitmesi üzerine Süleyman Çelebi'nin, *Vesîletü'n-Necât* adlı eserini 812/1409 yılında Bursa Ulu Cami'nde yazıp tamamladığı belirtilmektedir. Eserin bitirildiği tarihi kendisi, “Hem sekiz yüz on ikide tarihi, Bursa'da oldu tamâm bu iy ahi.” şeklindeki yazmış olduğu beyitte belirtmiştir. Süleyman Çelebi bu eserin ismini kendisi koymuş ve eserin son kısmın da şu beyitle belirtmiştir; “İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı, Bil *Vesîletü'n-Necât* oldu adı.”

Süleyman Çelebi bu eserini, ‘fâilâtün fâilâtün fâilün’ aruz vezni ile sehl-i mümteni sanatını çok iyi kullanarak mesnevî tarzında yazmıştır. Süleyman Çelebi'nin bu eseri yazarken bazı kaynaklardan istifade ettiği belirtilmektedir. Veled Çelebi'nin yazmış olduğu bir makalede verdiği bilgiye göre Süleyman Çelebi *Vesîletü'n-Necât*'ı oluştururken Âşık Paşa'nın *Gariþnâmesi* ile Darîri Mevlevî'nin *Siyer-i Nebevî*'sinin tercümesini okuyup istifade ettiğinden bahseder. Hatta bu makalesinde, Süleyman Çelebi'nin istifade ettiği bu iki eser ile *Vesîletü'n-Necât* arasındaki benzerlikleri de göstermiştir. (Çelebi, 1927: 15)

4. *Vesîletü'n-Necât*'ın Bestelenmesi

Cami ve tekkelerde icrâ edilen tüm dini mûsikî formlarında olduğu gibi mevlid-i şerif de Türk mûsikisînin çeşitli makamlarıyla, güzel sese ve mûsikî zevkine ve donanımına sahip kişilerce titizlikle okunmuştur. Bunun yanı sıra mevlidin mûsikî makamlarıyla icra edilmesi, onun bazı dini mûsikî formlarında olduğu gibi bestelenmesi günümüze kadar ulaşmasa bile bazı kaynaklarda geçmektedir.

Kaynaklara bakıldığında Süleyman Çelebi mevlidinin bestelenmesi, yazıldığı tarihlere kadar dayandırılmaktadır. Bu görüşü belirten kişilerden bir tanesi Sadeddin Nüzhet Ergun'dur. Kendisi, mevlidin yazıldığı tarihte bestelendiğinin kuvvetle muhtemel olduğunu belirtir. Hatta mevlidin bizzat mûsikî bilgisi ve kabiliyeti gayet iyi

olduğu bilinen Süleyman Çelebi tarafından bile bestelenmiş olabileceği tahmininde bulunmaktadır. Bunun dışında zaman içerisinde mevlidi besteleyenlerin olduğu bilgisini de vermektedir. (Ergun, 2017:42) İstanbul'da doğup, 973\1565'te vefat eden ve İstanbul'un önemli camilerinde imamlık görevinde bulunan Sinaneddin Yusuf'un, mevlidi yeni bir tarz ile bestelediği bilgisini vermektedir. *Şakâyiğ Tercümesi*'nde geçen "Mevlidde sahib-i tarz" ifadesiyle Sinaneddin Yusuf'un mevlidin eski bestesini ya başka bir tarzda okuduğunu ya da bu eseri yeniden bestelediğini belirtmiştir. (Ergun, 2017: 47)

Ismail Beliş ise *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân* iadlı eserinde, mevlidin 17. yüzyılın ilk yarısında Bursalı Sekban tarafından yeniden bestelendiği bilgisini vermektedir. (Abdulkerimoğlu, 1998: 525)

Ekrem Karadeniz, besteli mevlid ile ilgili, bu eserin değişik makamlar ile usulsüz olarak çeşitli kişiler tarafından bestelendiğinden bahsetmektedir. Bu bestelerin öğrenmeyi isteyen talebelere, üstadları tarafından kulaktan öğretildiğini; bazı kişilerin ise mevlidi irticalen okuduğunu belirtmektedir. Ayrıca mevlidin II. Mahmud zamanında başhânende olan Bursalı Sekban'ın her bir satırı ayrı ayrı ve gayet sanatlı bir şekilde bestelediğinden de bahsetmektedir. (Karadeniz, 1965:168)

Tüm bu bilgiler ışığında; Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* adlı mevlidinin zaman içerisinde bestelenip çeşitli vesilelerle okunduğunu açık ve net bir şekilde söyleyebiliriz. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi mevlidin tek bir bestesi yapıp o bestenin geleneksel olarak yıllarca aynı makamlar ile mi okunmuştur? Yoksa yapılan besteler üzerinde bazı makamsal değişiklikler yapıp mı icra edilmiştir? Bunlarla ilgili günümüze intikal eden kaynaklarda, net bir bilgi bulunmamaktadır. Nuri Özcan bir makalesinde bu konuyla ilgili, her ne kadar mevlidin bestesi günümüze kadar intikal etmese de o dönemden sonra devam edip günümüze kadar ulaşan mevlid icralarında, bahirlerin belli makam seyirleri takip edilerek irticale dayalı bir şekil etrafında okunduğunu ifade etmektedir. Bu sonucun meydana gelmesindeki en önemli etkenlerden birisi de zaten meşke dayalı bir şekilde devam eden ve mûsikî öğretimine yardımcı olan el yazması güfte mecmuaları olduğunu belirtir. (Özcan, 2010: 488) Bu nüshalardaki beyitlerin yanında bulunan makam kayıtlarının mukayessesi ile zaman içerisinde mevlidin icra edildiği makamlarla bu makamların benzerlik ve farklılıklarının tespit edilebileceği düşünülmektedir.

5. Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Makam Kayıtlı Yazma Nüshaları

Yaptığımız araştırmalarda kütüphanelerde bulunan çok sayıdaki mevlid nüshaları arasından makam kaydı bulunan 21 adet mevlid yazması tespit edilebilmiştir. Bu yazma nüshaların istinsah tarihleri; bilinenleri esas alınarak en eskiden yeniye doğru

sıralanmaya çalışılmıştır. İstinsah tarihi bilinmeyenler ise makam kayıtlarındaki benzerlik ve bazı kaynaklardaki bilgiler ışığında, tarihsel olarak sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu sınıflandırma neticesinde aşağıda verilen tablodaki sıralama oluşturulmuştur:

Tablo 1

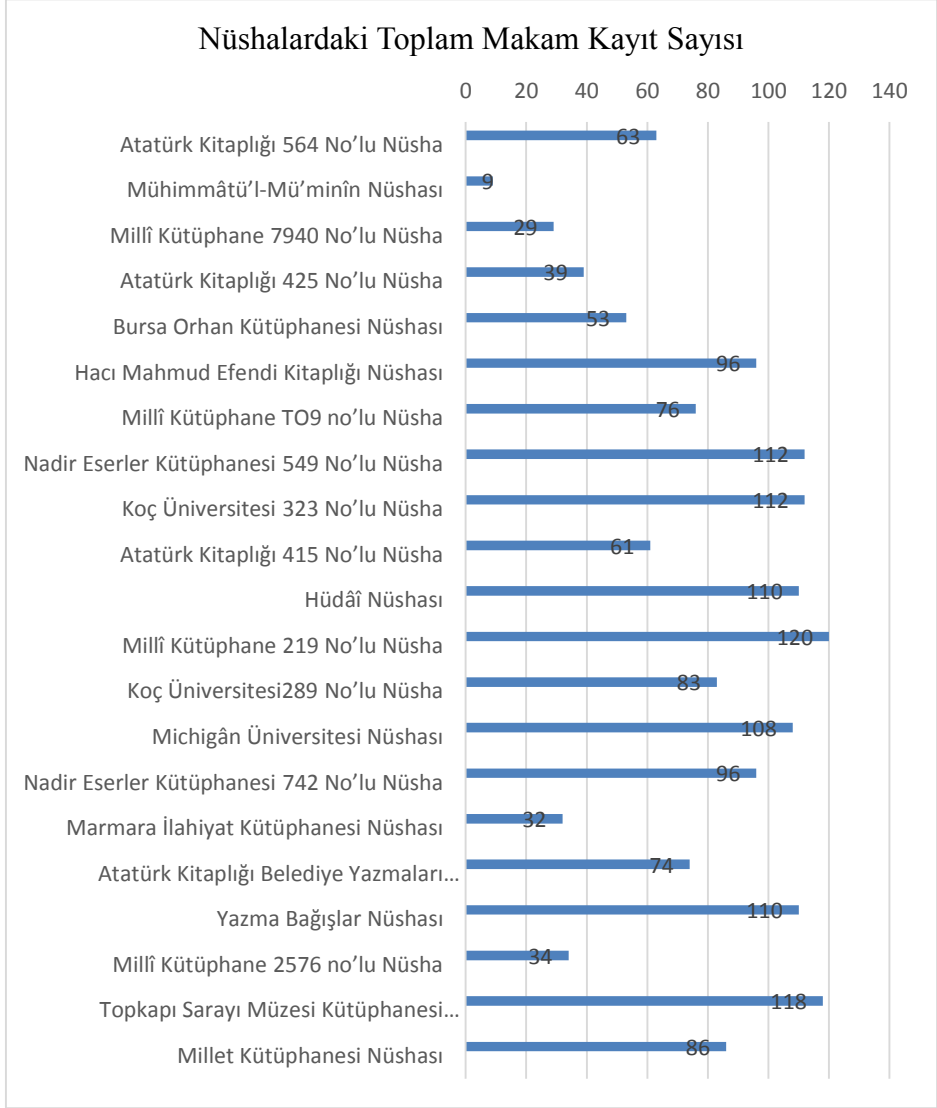
Sıra No	Makam Kayıtlı Nüsha İsmi	İstinsah Tarihi	Müstensih
1	Atatürk Kitaplığı 564 No'lu Nüsha	Şevval 940/1534	?
2	Mühimmâtü'l-mü'minîn Nüshası	1021/1613	Semerkandî Şeyhi Hüsameddin Bursevî
3	Millî Kütüphane 7940 No'lu Nüsha	Şaban 1110/ 1699	Hasan bin Abdullah
4	Atatürk Kitaplığı 425 No'lu Nüsha	?	?
5	Bursa Orhan Kütüphanesi Nüshası	1115/1703	Kâtip Hüseyin
6	Hacı Mahmud Efendi Kitaplığı Nüshası	Rebiü'l-Evvel 1197/ Şubat 1783	Sâbık Eğriboz Kadısı el-Hac Abdülganî bin el-Hac Abdülkerim
7	Millî Kütüphane TO 9 No'lu Nüsha	1201/1786	?
8	Nadir Eserler Kütüphanesi 549 No'lu Nüsha	1 Muharrem 1213/ 15 Haziran 1798	Mehmed Emîn b. Mehmed Emîn
9	Koç Üniversitesi 323 No'lu Nüsha	?	?
10	Atatürk Kitaplığı 415 No'lu Nüsha	1228\ 1813	Ahmed b. Muhammed
11	Hüdaî Nüshası	17 Şaban 1242/16 Mart 1827	Hüdaî Cami İkinci İmamı Hafız Sırrî bin Muhammed
12	Millî Kütüphane 219 No'lu Nüsha	1253\1837-1838	?
13	Koç Üniversitesi 289 No'lu Nüsha	1306\ 1888	Muhammed Şerâfeddin el-Eyyübî
14	Michigan Üniversitesi Nüshası	?	Mehmed bin Mahmud
15	Nadir Eserler Kütüphanesi 742 No'lu Nüsha	?	?
16	Marmara İlahiyat Kütüphanesi Nüshası	19. Yy.	?
17	Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları Nüshası	?	?
18	Yazma Bağışlar Nüshası	?	?
19	Millî Kütüphane 2576 No'lu Nüsha	?	?
20	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Nüshası	?	?
21	Millet Kütüphanesi Nüshası	?	?

6. Makam Kayıtlı Mevlid Nüshalarının Makam Kayıt Oranlarının Değerlendirilmesi

Çalışma yaptığımız tüm nüshaların mukayesesinde toplamda; Tevhid bahrinde 16 beyit, Dua bahrinde 4 beyit, Nur bahrinde 11 beyit, Velâdet bahrinde 30 beyit, Merhaba bahrinde 23 beyit, Miraç bahrinde 55 beyit, Münacaat bahrinde ise 17 beyit bulunmaktadır.

Aşağıdaki grafikte mukayese edilen mevlid nüshalarındaki bahirlerde bulunan toplam makam kayıt sayıları gösterilmiştir.

Grafik 1

Nüshalar arasında en fazla makam kaydı 120 makam kaydı ile Millî Kütüphane 219 no'lu nüshada bulunmaktadır. En az makam kaydı 9 kayıt ile *Mühimmâtü'l-mü'minîn* adlı eserdeki mevlidde bulunmaktadır. Beyitlerin tamamının karşısında makam kaydı bulunan 2 adet nüsha bulunmaktadır. Bunlardan ilki Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki 549 no'lu nüsha, diğeri ise Koç Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan nüshadadır. Her

ikisinde de 112 adet beyit ve makam kaydı vardır. Bu benzerlik, bahir sayılarında farklılık göstermektedir.

Makam kaydı açısından birbirleri arasında benzerliklerin olmasının yanı sıra farklılıklar da oldukça fazladır. Yukarıda da görüldüğü üzere bazı nüshaların tamamında makam kaydı bulunurken bazı nüshalarda da oldukça az sayıda makam kaydı yazmaktadır.

7. Makamlı Mevlid Nüshalarının Makamsal Olarak Genel Değerlendirilmesi

Bu başlık altında mevlid bahirlerinin her bir beytinde en fazla okunan makamın yüzdeler tabloları oluşturulmuştur. Böylelikle zaman içerisinde istinsah edilen mevlid nüshaları arasında makamsal benzerlikler ne orandadır ve çalışmamızın da asıl gayesi olan geçmişte bestelenmiş olan mevlid, günümüze kadar makamsal olarak nasıl değişiklikler yaşamıştır? Sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmıştır. Her bir grafiğin değerlendirmesi altına yazılmış, bu grafiklerin sonunda da genel bir değerlendirme ve analize gidilmiştir.

Grafik 2. Tevhid Bahrinde En Çok Kullanılan Makamların Yüzdeler Oranı

Beyitler	En Çok Tercih Edilen Makam İsmi	Yüzdeler Oranı
“Allah adın zikr idelim evvelâ Vâcib oldur cümle işte her kula”	Dügâh	95
“Allah adın her kim evvel ana Her işi âsân ider Allah ana”	Sabâ	40
“Allah adı olsa her işin önü Hergiz ebter olmaya anın sonu”	Nevâ	45
“Her nefeste Allah adın di müdâm Allah adıyla olur her iş tamam”	Kûçek	60
“Bir kez Allah dise aşk ile lisân Dökülür cümle günah misl-i hazan”	Bilinmeyen ¹	95
“İsmi pâkin pâk olur zikreleyen Her murada erişür Allah diyen”	Bilinmiyor	100
“Aşk ile gel imdi Allah diyelim Derd ile göz yaş ile âh idelim”	Hüseynî	60

¹ Bu beyit 1 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

“Ola kim rahmet kıla ol pâdişâh Ol Kerîm u ol Rahîm u ol ilah”	Bilinmeyen ²	40
“Oldurur Allah Kuddûsî's-Selâm Rabbü Bâki lâ-yemût ü lâ-yenâm”	Bilinmiyor ³	95
“Oldurur hem pâdişâhı bî-zevâl Bî-şebîh ü bî-nazîr ü bî-misâl”	Bilinmiyor	100
“Âlim ü Allâm ü Gaffârü'z-Zünüb Şâni ü Tevvâb ü Settârü'l-Uyûb”	Bilinmiyor ⁴	95
“Birdir ol birliğine şek yokdurur Gerçi yanlış söyleyenler çokdurur”	Hüseyinî	40
“Cümle âlem yoğiken ol var idi Yaradılmışdan ganî Cebbâr idi”	Bilinmiyor	100
“Bâri ne hâcet kılavuz sözü çok Birdir Allah andan artık tanrı yok”	Bilinmiyor ⁵	35
“Haşredek ger dinilürse bu kelâm Nîce haşrola bu olmaya temâm”	Bilinmiyor	100
“Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşk ile Derd ile idin es-Salât” (Akkuş, Derman, 2017: 50)	Hüseyinî	50

8. Tevhid Bahrinin Makamsal Analizinin Değerlendirilmesi

Tevhid bahrinde kullanılan makamlara bakıldığında, Milli Kütüphane 2576 no'lu nüshada makam kaydı olmadığından değerlendirilmeye alınmamış olup geriye kalan 1 nüsha haricinde bu bahre Dügâh makamı ile giriş yapıldığı, daha sonraki beyitlerde çoğunlukla Sabâ ve Nevâ makamları kullanıldığı görülmektedir. Bu bahirde Kûçek makamı sadece 4 beyitte kullanılmış ve daha sonraki beyitlerde ağırlıklı olarak Hüseyinî ve Tiz Hüseyinî makamı kullanılarak bu bahrin icrası sonlanmıştır.

Grafik 3. Dua Bahrinde En Çok Kullanılan Makamların Yüzdeleri Oranı

Beyitler	En Çok Tercih Edilen Makam İsmi	Yüzdeleri Oranı
“Ey azîzler işte başlarız söze Bir vasiyet kılarız illâ size”	Dügâh	90,4

² Bu beyit 7 nüshada ‘Hüseyinî’ makamında okunmuştur.

³ Bu beyit 1 nüshada ‘Hüseyinî’ makamında okunmuştur.

⁴ Bu beyit 1 nüshada ‘Hüseyinî’ makamında okunmuştur.

⁵ Bu beyit 6 nüshada ‘Hüseyinî’ 6, nüshada da ‘Muhayyer’ makamında okunmuştur.

“Ol vasiyet kim direm her kim tuta Mis gibi kokusu canlarda tüte”	Sabâ	61,9
“Hak Teâlâ rahmet eyleye ana Kim beni ol bir duâ ile ana”	Kûçek	61,9
“Her ki diler bu duâda buluna Fâtîha ihsân ide ben kuluna” (Akkuş, Derman, 2017: 50)	Hüseyinî	52,3

9. Dua Bahrinin Makamsal Analizinin Değerlendirilmesi

Mukayese edilen nüshalara bakıldığında Dua bahri, bazen Tevhid bahrinin devamı gibi istinsah edilerek müstakil bir başlık koyulmamış, bazen de bu bahrin ayrı bir başlık altında yazıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra bu nüshalarda Dua bahrinin beyitlerinin aynı sayıda olduğu ve 4 beyitten oluştuğu gözlemlenmiştir.

Her ne kadar bu bahirdeki beyitler aynı olsa da icra bakımından makamsal olarak bazı farklılıklar bulunmaktadır. *Mühimmâtü'l-mü'minîn*'de Tevhid bahrinde olduğu gibi bu bahre de 'der makam' ekiyle Rast makamıyla başlanmıştır. Milli Kütüphane 2576 no'lu nüshada Tevhid bahrinde daha önce de belirttiğimiz gibi makam kaydı bulunmamaktadır ve bu nüshada makam kaydı Dua bahrinin ikinci beytinden sonra başlamaktadır. Dolayısıyla Dua bahrinin ilk beytinin hangi makamla başladığına dair not düşülmemiştir.

Genel olarak bu bahirde en çok kullanılan makamlara bakılarak, Dügâh ile başlanıp Sabâ ve Kûçek makamlarıyla devam edilmiştir. Son beyitte ise hüseyinî makamıyla karar verildiği söylenebilir. Böylelikle de seyir olarak Tevhid bahrine benzer bir şekilde makamsal olarak icra yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

Grafik 4. Nur Bahrinde En Çok Kullanılan Makamların Yüzdellik Oranı

Beyitler	En Çok Tercih Edilen Makam İsmi	Yüzdellik Oranı
“Hak Teâlâ çün yaratdı Âdemi Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi”	Dügâh	90
“Âdem'e kıldı ferîşteler sücûd Hem ana çok kıldı ol lutf ıssı cûd”	Sabâ	40
“Mustafa nûrını alnında kodi Bil Habîbim nûrudır bu nûr idi”	Kûçek	55
“Kıldı ol nûr anın alnında karâr Kaldı ânında nîce rûzigâr”	Hüseyinî	65

“Sonra Havvâ alınna nakl itdi bil Turdı anda nıce ay nıce yıl”	Hüseyñî	50
“Şît toğdı âna nalk itdi bu nûr Ânın alnında tecellî kıldı nûr”	Tiz Hüseyñî	40
“İrdi İbrâhîm ve ismâil ile hem Söz uzanır ger kılamı dîrüseñ”	Bilinmiyor ⁶	95
“İşbu resm ile müselsel muttasıl Tâ olunca Mustafâ'ya müntakil”	Muhayyer	40
“Geldi çün ol rahmetenli'l-âlemin Vardı nûr anda karar itdi hemin”	Hüseyñî	50
“Andan artuk kimseye nakl itmedi Çünkü yirin buldı ayruk gitmedi”	Bilinmiyor ⁷	95
“Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşk ile Derd ile idin es-Salât” (Akkuş, Derman, 2017: 50)	Bilinmiyor	100

10. Nur Bahrinin Makamsal Analizinin Değerlendirilmesi

Nur bahrine bakıldığında, Marmara İlahiyat nüshasında hiç makam kaydı yazmamaktadır. Bu yüzden makamsal mukayese 20 nüsha üzerinden değerlendirilmeye alınacaktır. İlk iki bahirde olduğu gibi *Mühimmâtü'l-mü'minîn*'deki Nur bahrine de 'Der makam Rast' kaydı ile başlanmıştır. Bunun yanı sıra tabloda görüldüğü üzere bir nüshada bu bahre Hüseyñî ile başlanmış, diğer tüm nüshalarda ilk beyit Dügâh makamında okunmuştur. Millî Kütüphane'deki 7940 no'lu nüshada bu bahirde ilk beyte Dügâh makamıyla başlanmış, son beytin derkenarına 'Karâr' ifadesi yazılmıştır. Aradaki beyitlere herhangi bir makam kaydının düşülmediği görülmüştür. Bu durum, bu nüshadaki Nur bahrinin sadece Dügâh makamıyla okunduğu ve son beyitte de bu makam ile karar verildiği kanaatine varılmıştır.

Genel olarak nüshaların mukayesesinde bu bahrin de aynen Tevhid bahrindeki gibi bir makamsal seyir izlendiği görülmektedir. Yani çoğunlukla Dügâh ile başlayıp Sabâ ve Kûçek makamına geçkiler yapılmış, daha sonra 8. beyitte Muhayyer gösterilerek Hüseyñî makamında karar verildiği görülmüştür. Bu bahirde de farklı makamların kullanılması bu makam seyrinin kesin olmadığını göstergesidir.

Grafik 5. Velâdet Bahrinde En Çok Kullanılan Makamların Yüzdellik Oranı

⁶ Bu beyit sadece Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüsha 'da 'Tiz Hüseyñî' okunmuştur.

⁷ Bu beyit sadece Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüsha 'da 'Hüseyñî' okunmuştur. Atatürk Kitaplığı 425 No'lu nüsha 'da ise 'karar' yazmaktadır.

Beyitler	En Çok Tercih Edilen Makam İsmi	Yüzdelik Oranı
“Âmine hâtûn Muhammed ânesi Ol sadeften doğdu ol dür dânesi”	Rast	73,6
“Çünkü Abdullah’ dan oldu hâmile Vakt irişdi hafta vü eyyâm ile”	Bilinmeyen ⁸	47,3
“Hem Muhammed gelmesi oldu yakın Çok alâmetler belürdi gelmedin”	Bilinmeyen ⁹	42,1
“Ol Rebû’l-evvel ayı nîcesi On ikinci gice isneyn gicesi”	Nikrîz	31,5
“Didi gördüm ol Habîb’in ânesi Bir aceb nûr kim güneş pervânesi”	Pençgâh	63,1
“Berk urub çıktı evimden nâgehân Göklere dek nûr ile doldu cihân”	Mâhûr	31,5
“İndiler gökten melekler saf saf Kâbe gibi kıldılar evin tavaf”	Bilinmeyen	100
“Hem hevâ üzre döşendi bir döşek Adı Sündüs döşeyen âni melek”	Bilinmeyen ¹⁰	89,4
“Üç alem dahi dikildi üç yire Her birisi aydayun nire-nire”	Bilinmeyen	100
“Mağrib ü maşrıkda ikisi ânun Biri damında dikilde Kâbe’nin”	Bilinmeyen	100
“Bildim anlardan kim ol halkın yeni Kim yakîn oldu cihânda gelmeni”	Bilinmeyen	100
“Yarılub dîvar çıktı nâgehân Üç bile hûri bana oldu ayân”	Bilinmeyen ¹¹	89,4
“Çevre yanına gelüb oturdular Mustafa’yı birbirine muştular”	Pençgâh	78,9
“Dediler oğlun gibi hiçbir oğul Yaradılalı cihân gelmiş değil”	Pençgâh	42,1
“Bu senin oğlun gibi kadr-i cemîl Bir anâyâ vermemiştir ol Celîl”	Pençgâh	26,3

⁸ Bu beyit 7 nüshada ‘Rast’ makamında okunmuştur.

⁹ Bu beyit 8 nüshada ‘Rast’ makamında okunmuştur.

¹⁰ Bu beyit 2 nüshada ‘Pençgâh’ makamında okunmuştur.

¹¹ Bu beyit 2 nüshada ‘Pençgâh’ makamında okunmuştur.

“Ulu devlet buldun ey dil-dâre sen Doğıserdir senden ol hulk-ı hasen”	Evic	31,5
“Bu gıce ol gıcedir kim ol şerîf Nûr ile âlemleri eyler latîf”	Bilinmeyen	100
“Bu gıce dünyâyı ol cennet kılır Bu gıce eşyâya Hak rahmet kılır”	Bilinmeyen	100
“Bu gelen ilm-i ledün sultânıdır Bu gelen tevhîd ü irfan kâmidir”	Nevâ	68,4
“Bu gelen aşkına devr eyler felek Yüzüne müştâkdir ins ü melek”	Bilinmeyen	100
“Vasfını bu resme tertîb itdiler Ol mübârek nura terğîb itdiler”	Nikrîz	78,9
“Âmine ider çü vakt oldu tamâm Küm vücûda gele ol hayru'l-enâm”	Nevâ	68,4
“Hûriler cennet kapısını açdılar Cümle gelüb âna saçı saçtılar”	Bilinmeyen ¹²	89,4
“Susadım gayet harâretten kati Sundular bir câm dolusu şerbeti”	Tiz Nevâ	57,8
“Kardan ağıdı ve hem soğuk idi Dahi şirindi şekerden lezzeti”	Bilinmeyen	100
“İçdim ânı oldu vücudum nûra gark İdemezdım nûrdan kendimi fark”	Bilinmeyen ¹³	94,7
“Geldi bir akkuş kanadıyla revân Arkamı sığadı kuvvetle hemân”	Pençgâh	63,1
“Doğdu ol saâtde ol Sultân-ı dîn Nûra gark oldu semâvât ü zemîn”	Bilinmeyen ¹⁴	42,1
“Sallû aleyhi ve sellimû teslîme Hattâ tenâlü cennete'v-ve naîme”	Bilinmeyen ¹⁵	84,2
“Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşk ile Derd ile idin es-Salât” (Akkuş, Derman, 2017: 50)	Bilinmeyen ¹⁶	94,7

¹² Bu beyit 2 nüshada ‘Nevâ’ makamında okunmuştur.

¹³ Bu beyit 1 nüshada ‘Tiz Nevâ’ makamında okunmuştur.

¹⁴ Bu beyit 7 nüshada ‘Pençgâh’ makamında okunmuştur.

¹⁵ Bu beyit 2 nüshada ‘Pençgâh’ makamında okunmuştur.

¹⁶ Bu beyit 1 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

11. Velâdet Bahrinin Makamsal Analizinin Değerlendirilmesi

Mukayese edilen nüshalar arasındaki *Mühimmâtü'l-mü'minîn* ve Bursa nüshalarında bulunan Velâdet bahirlerinde herhangi bir makam kaydı bulunmadığından bu bahrin makamsal analizi 19 nüsha üzerinden yapılacaktır. Kullanılan makam kayıtlarına bakıldığında geriye kalan nüshaların 3'ünde bu bahire Pençgâh, 14'ünde de Rast makamında başlangıç yapılmıştır.

Bu bahirde nüshalar arasında en çok kullanılan makamlara genel olarak bakıldığında; Rast makamıyla giriş yapıp, Pençgâh makamıyla devam edildiği, daha sonra ağırlıklı olarak Mahûr ve Gerdâniye makamları gösterildikten sonra tekrar Pençgâh makamına döndüğü gözlemlenmektedir. On dokuzuncu beyitte Nevâ makamına geçildikten sonra yirmi birinci beyitte Nikriz makamı kullanılmıştır. Daha sonraki beyitlerde Nevâ makamı kullanılarak tekrar Pençgâh makamıyla bu bahir icrâ edilmiştir. Bu seyir, nüshalardaki makamsal çeşitlilikten dolayı kesin değildir.

Grafik 6. Merhaba Bahrinde En Çok Kullanılan Makamların Yüzdeleri Oranı

Beyitler	En Çok Tercih Edilen Makam İsmi	Yüzdeleri Oranı
“Yaradılmış cümle oldu şâdüman Gam gidüp âlem yeniden buldu cân”	Pençgâh	78,9
“Ol münevver nuri çün kim gördüler Yüzlerini ayağına sürdüler”	Bilinmeyen	100
“Cümle zerrât-ı cihan idüp nidâ Çağrışı ben didiler kim merhabâ”	Evic	36,8
“Merhabâ ey âlî Sultan merhabâ Merhabâ ey kân-ı irfân merhabâ”	Pençgâh	47,3
“Merhabâ ey âlemin Mustafâsı sen Merhabâ ey Hâlıkın mahbûbı sen”	Bilinmeyen	100
“Merhabâ ey cân-ı cânân merhabâ Merhabâ ey mâh-ı tâyân merhabâ”	Bilinmeyen	100
“Merhabâ ey sırr-ı Furkân merhabâ Merhabâ ey derde dermân merhabâ”	Bilinmeyen ¹⁷	89,4
“Merhabâ ey cümlelerin maksudu sen Merhabâ ey Hâlıkın mahbûbı sen”	Bilinmeyen	100
“Merhabâ ey bülbül-i bâğ-ı cemâl Merhabâ ey âşinâ-yüzü'l-Celâl”	Bilinmeyen	100

¹⁷ Bu beyit bir nüshada ‘Hüseynî’, bir nüshada da ‘İsfahân’ makamında okunmuştur.

“Merhabâ ey mâh ı hurşîd-i Hüdâ Merhabâ Hak'dan olmayan cüdâ”	Bilinmeyen	100
“Merhabâ ey âsî ümmet melcei Merhabâ ey çaresizler eşfa'î”	Bilinmeyen ¹⁸	42,1
“Merhabâ ey cân-ı bâkî merhabâ Merhabâ uşşâka sâkî merhabâ”	Bilinmeyen ¹⁹	94,7
“Merhabâ ey kurretü'l-aynı Halîl Merhabâ ey hâs mahbûb-ı Celîl”	Hüseynî	68,4
“Merhabâ ey rahmetenli'l-âlemîn Merhabâ sensin şefu'l-müznibîn”	Tiz Hüseynî	52,6
“Merhabâ ey pâdişah-ı dü-cihân Senin için oldu kevn ile mekân”	Bilinmeyen	100
“Çün cemâlin rûşen itdi âlemi Gül cemâlin Gülşen itdi âlemi”	Bilinmeyen	100
“Ey cemâli gün yüzü bedr-i münîr Ey kamû düşmüşlere sen dest-gîr”	Çargâh	47,3
“Dest-gîrisin kamu üftâdenin Hem penâhı bende vü âzadenin”	Bilinmeyen	100
“Ey gönüller derdinin dermânı sen Ey yaradılmış ların Sultânı sen”	Çargâh	57,8
“Sensin ol Sultân-ı cümle enbiyâ Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfiyâ”	Hüseynî	57,8
“Ey risalet tahtının sen hâtemi Ey nübüvvet mührünün sen hatemi”	Bilinmeyen ²⁰	94,7
“Aşıkısın sen âna ey nîk-nâm Aşk ile di es-Salât ü ve's-Selâm”	Bilinmeyen	100
“Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşk ile derd ile idin es-Salât” (Akkuş, Derman, 2017: 50)	Hüseynî	47,3

12. Merhaba Bahrinin Makamsal Analizinin Değerlendirilmesi

Mukayese edilen mevlid nüshaları arasındaki Koç Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan 289 no'lu nüsha incelendiğinde, Merhaba bahrinin koyulmadığı görülmüştür.

¹⁸ Bu beyit 3 nüshada 'Pençgâh' makamında okunmuştur.

¹⁹ Bu beyit 2 nüshada 'Hüseynî' makamında okunmuştur.

²⁰ Bu beyit 1 nüshada 'Hüseynî' makamında okunmuştur.

Ayrıca *Mühimmâtü'l-mü'minîn* ve Millî Kütüphane 2576 no'lu nüshalardaki Merhaba bahirlerinde de makam kaydına rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu bahirlerdeki makam kayıtlarının değerlendirilmesi 19 nüsha üzerinden yapılacaktır. Bursa nüshasına bakıldığında bu bahirdeki makam kaydı ilk beyitlerde bulunmamakta olup ilk makam kaydı on dördüncü beyitte bulunmaktadır.

Merhaba bahrinin hangi makamlar ile okunduğuna genel olarak bakıldığında, ilk olarak Pençgâh makamı ile başlanıp Tiz Pençgâh'da kullanılarak bazı nüshalarda Evic makamına geçiş yapılmıştır. Daha sonra çoğu nüshada tekrar Pençgâh makamına dönmüştür. On üçüncü beyitten on yedinci beyte kadar ağırlıklı olarak Hüseyinî ve Tiz Hüseyinî makamlarının kullanıldığı görülmektedir. On yedinci beyit ise 9 nüshada Çargâh makamı gösterilmiştir. On dokuzuncu beyitte 11 nüshada Çargâh makamıyla devam edilse de nüshaların 3'ünde Sabâ makamına geçişler olduğu görülmektedir. Bu beyitten sonra da ağırlıklı olarak Hüseyinî makamıyla bu bahir sonlandırılmıştır. Yukarıdaki verilerde de görüldüğü üzere hiçbir beyitte makam birliği bulunmamaktadır. Bu yüzden makam seyri olarak bu bahirde de elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Grafik 7. Mîraç Bahrinde En Çok Kullanılan Makamların Yüzelik Oranı

Beyitler	En Çok Tercih Edilen Makam İsmi	Yüzelik Oranı
“Söyleşür iken Cebrâil ile kelâm Geldi Refref önüne verdi selâm”	Irak	80,9
“Aldı ol şâh-ı cihânı ol zemân Sidreden getürdi vü gitdi hemân”	Bilinmeyen ²¹	52,3
“Arşî ve kürsî görüb ol Hoca Geçdi yetmiş bin hicâb ol gice”	Bilinmeyen	100
“Gördüğün ehli ibâdetden kamu Her biri bir dürlü ta'atde kamu”	Bilinmeyen	100
“Kimi takdis ü kimi temcîd okur Kimi tehîlîl kimi tahmîd okur”	Bilinmeyen	100
“Kim kıyâm içre kimi kılmış rukû' Kimi Hakk'a secde kılmış bâ huşû”	Bilinmeyen	100
“Kimisini aşk ı Hak almışdır Vâlihu hayran mest kalmışdır”	Bilinmeyen	100

²¹ Bu beyit 9 nüshada 'Irak' makamında okunmuştur.

“Geçdi yetmiş bin avâlimden öte Vardı irişdi ol ulu Hazrete”	Bilinmeyen	100
“Hep gök ehli cümle karşı geldiler Mustafa'ya izzet ikrâm kıldılar”	Bilinmeyen ²²	52,3
“Merhabenbik Yâ Muhammed didiler Ey şefaât kâni Ahmed didiler”	Bilinmeyen ²³	42,8
“Her biri kutluladı mi'râcını Didiler kim giydin seâdet tâcını”	Evic	38
“Yürü kim meydan senindir bu gice Top u hem çevgân senindir bu gice”	Bilinmeyen ²⁴	90,4
“İrmedi evvel gelen bu devlete Kimse lâyük olmadı bu rif'ate”	Bilinmeyen ²⁵	52,3
“Her ne hâcet dilesen makbul durûr Cümle maksûdun senin mahsul durur”	Bilinmeyen ²⁶	90,4
“Göklerin her kanadına irdi ol Virdi irişdi ol ulu Hazrete”	Bilinmeyen	100
“Çünkü kamusun görüb geçti öte Vardı erişdi ol ulu hazrete”	Bilinmeyen ²⁷	38
“Bî-hurûf-ı lafz u savt ol pâdişâh Mustafa'ya söyledi bî-iştibâh”	Hüseyinî	47,6
“Söyleşüp ânu kılını kılukâl Şöyle bîkeyf âna gösterdi cemâl”	Bilinmeyen	100
“Didi kim mahbubu matlubun benim Sevdiğin cân ile ma'bûdun benim”	Bilinmeyen ²⁸	38
“Gice gündüz durmayıp istediğin N'ola kim görsem cemâlin didiğin”	Bilinmeyen ²⁹	80,9
“Gel Habîbim sana âşık olmışam Cümle halkı sana bende kılmışam”	Tiz Hüseyinî	42,8

²² Bu beyit 6 nüshada 'Irak' makamında okunmuştur.

²³ Bu beyit 6 nüshada 'Nişabûrek' makamında okunmuştur.

²⁴ Bu beyit; 1 nüshada 'Dügâh' makamında, bir nüshada da 'Evic' makamında okunmuştur.

²⁵ Bu beyit bazı nüshalarda 'Hüseyinî', 'Irak', 'Dügâh', 'Pehlûvân' ve 'Dilkeş' makamlarında okunmuştur.

²⁶ Bu beyit 2 nüshada 'Hüseyinî' makamında okunmuştur.

²⁷ Bu beyit 6 nüshada 'Hüseyinî' makamında okunmuştur.

²⁸ Bu beyit 7 nüshada 'Hüseyinî' makamında okunmuştur.

²⁹ Bu beyit 2 nüshada 'Hüseyinî' makamında okunmuştur.

“Çünkü ol Allah gördü yahşarak Dile benden ne dilerse didi Hak”	Bilinmeyen	100
“Ne murâdın var ise kılam revâ Eyleyim bir derde bin dürlü devâ”	Bilinmeyen ³⁰	38
“Mustafâ didi eyâ Rabbe’r-Rahîm Ey hatâ-pûşî atâsı çok Kerîm”	Bûselik	80,9
“Senden özge hiç muradım yokdur Hazretinden gayrı varım yokdur”	Bilinmeyen	100
“Bir muradım vardır ey Hak hemân Ümmetime dilerim bir armağan”	Bilinmeyen	100
“Ol zaîf ümmetlerin hâli n’ola Hazretine nice anlar yol bula”	Hüseynî	33,3
“Gice gündüz işleri isyân kamu Korkarım ki yerleri ola tamu”	Bilinmeyen ³¹	57,1
“Yâ ilâhî hazretinden hâcetim Bu durur kim ola makbul ümmetim”	Tiz Hüseynî	38
“Şunikim virdin bana yâzel-Kerîm Ümmetime dahî eyle dilerim”	Bilinmeyen	100
“Lutf idüb anlara ihsan idesin Bildiresin her birine neylesin”	Bilinmeyen	100
“Gerçi bunlarda yezuksuz yok degil İlâhî ey Hak rahmetinden çok değil”	Bilinmeyen	100
“Hak Teâlâ’dan irişdi bir nidâ Yâ Muhammed ben sana kıldım atâ”	Bûselik	61,9
“Ümmetini sana verdim Ey Habîb Cennetimi onlara kıldım nasîb”	Acem	66,6
“Göklerdeki meleklerim varı Kim ibâdet üzre kâim her biri”	Bilinmeyen ³²	95,2
“Cümlesinün ta’atini bir yere Cem’ kıldum işbu sırta kim ire”	Bilinmeyen	100
“Adımı kodum anın beş vakit namaz Beni isteyen ânı kılır komaz”	Bilinmeyen	100

³⁰ Bu beyit 5 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

³¹ Bu beyit 5 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

³² Bu beyit 1 nüshada ‘Nevâ’ makamında okunmuştur.

“Vaktile kılun siz ânı her zaman Kim bana olmaz behâ gün ve mekân”	Bilinmeyen	100
“İki rekât çün namaz kılarlar Cümle gök ehli sevâbın bulalar”	Bilinmeyen	100
“Ey Cemîl nedir ol ki diledin Bir avuç toprağa minnet eyledin”	Acem	42,8
“Ben sana âşık olıcak ey Şerîf Senin olmaz mı dü âlem ey Latîf”	Bilinmeyen ³³	33,3
“Zâtıma mir’at edindim zâtını Bile yazdım adım ile adını”	Bilinmeyen ³⁴	80,9
“Hem didi kim yâ Muhammed ben seni Bilirim görmeye doymazsın beni”	Nevâ	61,9
“Her ne istediye Hak’dan ol Rasul Lütf idüb virdi âna kıldı kabul”	Bilinmeyen	100
“Lîk varub davet et kullarımı Tâ gelüben göreler didârımı”	Tiz Nevâ	42,8
“Sen ki mi’râc eyledin kıldın niyâz Ümmetin mi’râcını kıldım namâz”	Bilinmeyen	100
“Hakk’ın emri birle ol şâh-ı güzîn Ümmühânî evine geldi hemîn”	Hüseynî	33,3
“Her ne vâkî’ oldu ise serteser Cümlesin ashâbına verdi haber”	Hüseynî	47,6
“Didiler emridir Hakkın beş vakit namaz Kıluben mi’rac iden ilk namaz”	Bilinmeyen ³⁵	95,2
“Didiler ey kible-i İslâm-ı dîn Kutlu olsun sana mi’râc-ı berîn”	Hüseynî	52,3
“Biz kamu kullarız sen şâhsın Gönümüz gözünde rûşen mâhsın”	Bilinmeyen ³⁶	95,2
“Ümmetin olduğumuz devlet yeter Hizmetin kıldığımız izzet yeter”	Hüseynî	42,8
“Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşk ile derd ile idin es-Salât” (Akkuş, Derman, 2017: 50)	Bilinmeyen	100

³³ Bu beyit 6 nüshada ‘Acem’ makamında okunmuştur.

³⁴ Bu beyit 3 nüshada ‘Nevâ’ makamında okunmuştur.

³⁵ Bu beyit 1 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

³⁶ Bu beyit 1 nüshada ‘Tiz Hüseynî’ makamında okunmuştur.

13. Miraç Bahrinin Makamsal Analizinin Değerlendirilmesi

Miraç bahrine bakıldığında tüm nüshalarda makam kaydı bulunmaktadır. Muallim Cevdet 415 no'lu nüshada makam kaydı yirmi birinci beyitten itibaren, Millî Kütüphane 2576 no'lu nüshada ise onuncu beyitten itibaren makam kaydı yazılmıştır.

Genel olarak bakıldığında bu bahre Muallim Cevdet 415 no'lu nüshada diğer bahirlere göre farklı beyitlerin eklendiği görülmektedir. Bu beyitlerin çoğunun da hangi makamda okunduğuna dair bilgi verilmemiştir. Yukarıdaki tablo ve grafiklerden yola çıkarak bu bahrin icrâsında ağırlıklı olarak şöyle bir seyir izlendiği görülmektedir: İlk olarak bu bahre azımsanmayacak sayıdaki nüshada Irak makamında giriş yapıldığı görülmektedir. Daha sonraki beyitlerde yine bu makam ile devam edilmiş, bunun yanısıra Nişaburek, Evic ve Dilkeş makamlarının da kullanıldığı görülmektedir. On altıncı beyitten itibaren yirmi üçüncü beyte kadar Hüseyinî ve bu makamın tiz perdelerinin kullanıldığı görülmektedir.

Yirmi dördüncü beyitte nüshaların büyük bir bölümünde Bûselik makamına geçiş yapıldığı görülmektedir. Daha sonraki beyitlerde yine Hüseyinî makamına dönüş yapılmış bunun yanı sıra Acem makamını kullananlar da olmuştur. Özellikle otuz dördüncü beyit nüshaların 14'ünde bu makamın tercih edildiği görülmektedir. Kırk birinci beyitten itibaren Nevâ makamı da kullanılmaya başlanmış, kırk üçüncü beyitte ise 13 nüshada bu makam tercih edilmiştir. Bu bahrin son beyitlerinde de ağırlıklı olarak Hüseyinî makamının tercih edildiği görülmektedir.

Diğer bahirlerin icrâsında da olduğu gibi bu bahirde de icra esnasında makam yoğunluğunun olduğu beyitler bulunmakla birlikte yukarıdaki tablolarda da görüldüğü üzere oldukça fazla makam çeşitliliği bulunmaktadır. Bu yüzden kesin bir makam seyrinden söz etmek mümkün değildir.

Grafik 8. Münâcaat Bahrinde En Çok Kullanılan Makamların Yüzdeleri Oranı

Beyitler	En Çok Tercih Edilen Makam İsmi	Yüzdeleri Oranı
“Yâ ilâhî ol Muhammed hakkicün Ol şefaât kâmi Ahmet hakkicün”	Pençgâh	65
“Sidrevü ars-ı muallâ hakkicün Ol Sülûk-i seyr-i âlem hakkicün”	Bilinmeyen ³⁷	85
“Sırr-ı Furkânnûr-ı âzam hakkicün Kuds ü Kâbe Merve Zemzem hakkicün”	Bilinmeyen	100

³⁷ Bu beyit; 1 nüshada ‘Rast’ makamında, bir nüshada ‘Hüseyinî’ makamında, bir nüshada da ‘Pençgâh’ makamında okunmuştur.

“Gözü vası hakkicün âsıkların Bağrı başı hakkıçün sâdıkların”	Bilinmeyen ³⁸	25
“Ask odundan ciğeri pürvânicün Derd ile kan ağlayan giryânicün”	Bilinmeyen ³⁹	95
“Sırrı pâki Ahmed i Muhtâriçün Kibriyâyı lem'a didâriçün”	Bilinmeyen	100
“Biz günahkâr âsî mücrim kulları Yarlğa kılğıl günahlardan beri”	Pençgâh	35
“Destgîrisin kamu üftâdenin Hem penâhı bende vü âzâdenin”	Bilinmeyen ⁴⁰	60
“Sana lâvık kullar ile hemdem et Ehl-i derdin sohbetine mahrem et”	Hüseynî	60
“Sıdk ile volunda kâim kul icün Hazretine doğru varan yol içün”	Bilinmeyen ⁴¹	95
“Sol zaman kim müddet-i ömr ü hayât Âhir ola ire hengâm-ı memât”	Bilinmeyen	100
“Afvedüb isvânımız ile mehdem et Ol Habîbin yüzü suyu hürmeti”	Bilinmeyen ⁴²	85
“Pîşuvâmız cün Habîbindir senin Lütf kıl kullar garibindir senin”	Bilinmeyen ⁴³	95
“Hem Sülevman-ı fakîre rahmet et Yoldaşın îmân yerini cennet et”	Hüseynî	55
“Yâ ilâhi kılma bizi dâllîn Bu duâya cümleliz deyin âmîn”	Tiz Hüseynî	30
“Ümmetinden râzî olsun ol Mu'în Rahmetullâhi aleyhim ecma'în”	Bilinmeyen ⁴⁴	50
“Ger dilersiz bulasız oddan necât Ask ile derd ile idin es-Salât” (Akkuş, Derman, 2017: 50)	Bilinmeyen	100

³⁸ Bu beyit; 4 nüshada ‘Pençgâh’ makamında, 4 nüshada ‘Tiz Pençgâh’ makamında, 4 nüshada da ‘Evic’ makamında okunmuştur.

³⁹ Bu beyit 1 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

⁴⁰ Bu beyit 6 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

⁴¹ Bu beyit 1 nüshada ‘Nevâ’ makamında okunmuştur.

⁴² Bu beyit; 1 nüshada ‘Hüseynî’ makamında, 1 nüshada ‘Tiz Hüseynî’ makamında, 1 nüshada da ‘Çargâh’ makamında okunmuştur.

⁴³ Bu beyit 1 nüshada ‘Nevâ’ makamında okunmuştur.

⁴⁴ Bu beyit 10 nüshada ‘Hüseynî’ makamında okunmuştur.

14. Münâcaat Bahrinin Makamsal Analizinin Değerlendirilmesi

Münâcaat bahrinin *Mühimmâtü'l-mü'minîn*'deki mevlid bölümünde beyitleri bulunmasına rağmen herhangi bir makam kaydına rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu bahirdeki makamsal mukayese 20 nüsha üzerinden değerlendirmeye alınacaktır. Milli kütüphane 2576 no'lu nüshada ise sadece iki beytin derkenarında makam kaydı bulunmaktadır. Ayrıca bu bahir 9 nüshada bir önceki bahir olan Refref'in belirmesi bahrinin devamı gibi, araya herhangi bir boşluk veya başlık konulmadan beyitlere bitişik olarak devam edilmiştir. Bu 9 nüsha şunlardır; Millî Kütüphane'deki 7940 no'lu nüsha, Muallim Cevdet 425 no'lu nüsha, Bursa nüshası, Hüdaî nüshası, Millî Kütüphane nüshası, Koç Üniversitesi 289 no'lu nüsha, Muallim Cevdet 564 no'lu nüsha, Marmara İlahiyat ve İBB. Belediye Yazmalarında bulunan nüshalardır. Bu nüshalardaki Münâcaat bahri beyitleri müstakil olarak değerlendirilmeye alınmıştır.

Genel olarak Münâcaat bahrinin makamsal seyrine bakıldığında kesin olmamakla birlikte en fazla kullanılan makamların yoğunluğuna göre şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Bu bahrin ilk beytine çoğunlukla Pençgâh makamında giriş yapılmıştır. Daha sonraki beyitlerde bu makamın tiz perdelerinin de kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra Hüseyinî tiz perdeleri, Nevâ ve Evic makamları da kullanılmıştır. Grafiğe bakıldığında makamsal yoğunluk açısından Pençgâh ve Hüseyinî makamlarının çoğunlukla tercih edildiği görülmektedir. Bu bahirde de diğer bahirlerde olduğu gibi 21 nüshanın hiçbirinde aynı makamla okunan bir beyit bulunmamaktadır. Makamların tiz olanları da sayıldığında 13 adet makam çeşidi bulunmaktadır. Böylelikle bu bahirde de kesinlik ifade eden bir makamsal seyirden söz edilememektedir.

15. Kani Karaca'nın Tevhid Bahri İcrasının Makamsal Analizi

Sosyal Platform Linki:

<https://www.youtube.com/watch?v=pSgLRyhXhqq>

Kani Karaca tarafından icra edilen Tevhid bahrinin makamsal olarak seyrine bakıldığında şu şekilde bir makam sıralaması ortaya çıkmaktadır: Bu bahrin giriş kısmına Karaca tarafından Dügâh makamıyla başlandığı görülmektedir. Beşinci beyte kadar Dügâh makamıyla devam edildikten sonra beşinci beyitte Hüseyinî makamına geçiş yapılmaktadır. Altıncı beytin ortasında Hüseyinî makamından bayatî makamına geçiş yapıldığı görülmektedir. 15. beyte kadar bu makamda devam edilip 15. beyitte Karciğâr makamı gösterilmiştir. Bu makamdan sonra Tevhid bahri Hicazkâr makamıyla son bulmuştur.

Daha önce de bahsedildiği üzere makam kayıtlı mevlid nüshalarının çoğunda Tevhid bahri ve Dua bahri ayrı olarak yazılmıştır. Kani Karaca tarafından Tevhid bahrinin icrasında bu bahirler ayrılmadan bir bütün halinde icraya devam edildiği

görülmektedir. Çalışmamızda bu icra ile mevlid nüshalarındaki makam kayıtları mukayese edileceğinden, burada da Dua bahri ayrı bir başlık altında makamsal analiz değerlendirilmesine tabi tutulacaktır.

Genel olarak Dua bahrine müstakil olarak bakıldığında Tevhid bahriyle birlikte icra edildiğinden, Tevhid bahrinin sonunda kullanılan Hicazkâr makamının Dua bahrinin ilk beytinde de devam edildiği görülmektedir. Sonrasında 2 beyitte Segâh makamına geçiş yapılmaktadır. Bu bahir Rast makamıyla son bulmaktadır.

16. Hafız Kemal Bey'in Nur Bahri İcrasının Makamsal Analizi

Sosyal Platform Linki 1. Bölüm:

<https://www.youtube.com/watch?v=9D0z2xEWU14>

2. Bölüm: <https://www.youtube.com/watch?v=fk0idg2TSn8>

Genel olarak bakıldığında, Hafız Kemal Bey'in bu bahrin icrasında; makam olarak sadece Hicaz Hümayûn'u kullandığı ve mevcut beyitlerin hiçbirinde herhangi bir makama geçiş yapmadığı tespit edilmiştir.

17. Üsküdarlı Ali Efendi'nin Velâdet Bahri İcrasının Makamsal Analizi

Sosyal Platform Linki:

<https://www.youtube.com/watch?v=O4muALdH-P8&t=10s>

Üsküdarlı Ali Efendi'nin Velâdet bahrinin icrasında başlangıçta Rast makamı ile başladığı, 3. beyitte basit Sûzinak makamına geçiş yaptığı, daha sonra 23. beyitten itibaren Hicazkâr makamına geçiş yaptığı, bir müddet bu makam ile devam ettiği sonra Nihâvend makamına geçiş yaptığı görülmektedir. Son olarak da Nihâvend makamından Rast makamına geçerek bu bahri sonlandırdığı tespit edilmiştir.

18. Hafız Mecid Sesigür'ün Merhaba Bahri İcrasının Makamsal Analizi

Sosyal Platform Linki: <https://soundcloud.com/www-muzafferozak-com/mevlid-i-serif-merhaba-bahri-hafiz-mecid-sesigur>

Hafız Mecid Sesigür'ün Merhaba bahrinin icrasındaki makamsal seyre bakıldığında, bahre ilk olarak Hicaz Hümayûn ile başlamış, ardından Nikrîz makamına geçiş yapmıştır. Devam eden beyitlerde bu makamdaki sonra Acemli Rast makamına geçmiş, son olarak da bu bahri Uşşak makamıyla sonlandırmıştır.

19. Yusuf Gebzeli'nin Miraç Bahri İcrasının Makamsal Analizi

Sosyal Medya Platformu:

https://www.youtube.com/watch?v=uW_w4UCBceo&t=18s

Yusuf Gebzeli'nin okumuş olduğu Miraç bahrine bakıldığında; özellikle meyana çıktığı bölümden itibaren olmak üzere, kaydın çok büyük bir kısmında makamsal prensiplere ve belirli bir akorda bağlı olmaksızın ortaya konulmuş bir icra görülmektedir. Bu haliyle de alışlagelmişin dışında transpozeler görülmektedir.

Yukarıda verilen bilgiler göz önünde bulundurularak bakıldığında; Yusuf Gebzeli'nin bu bahrin icrasına hüzzam makamı ile başladığı görülmektedir. Altıncı beytin icrasında Hicaz makamına geçiş yapmıştır. Devamında Uşşak makamını gösterdikten sonra Sabâ makamına geçiş yaptığı tespit edilmiştir. Bu makamı da kısaca gösterip Kürdilihicazkâr makamına geçiş yapmıştır. Ardından Uşşak makamını gösterdikten sonra kısa bir Rast makamı gösterip, tekrar Uşşak makamına dönmüştür. Uşşak makamıyla bir müddet devam eden icrada Acemaşiran makamına geçilmiştir. Bundan sonra 24. beytin sonlarında kısa bir Acem Kürdî gösterildikten sonra Uşşak makamına geçiş yapılmıştır. Yusuf Gebzeli tarafından Miraç bahri bitiminde hemen ardından Uşşak makamıyla Münacaat bahrine devam edildiği görülmüştür.

20. Bekir Sıdkı Sezgin'in Münacaat Bahri İcrasının Makamsal Analizi

Sosyal Platform Linki:

<https://www.youtube.com/watch?v=T2C5k6AU3c>

Bu bahrin icrasındaki makamsal seyre genel olarak bakıldığında Bekir Sıdkı Sezgin ilk olarak ikinci beytin sonuna kadar Hicaz makamıyla giriş yapmıştır. Ardından Irak perdesi üzerinde Hüzzam makamına geçiş yapılmıştır. Dördüncü beyitte Hüzzam makamından Evic makamına geçiş yapıldığı görülmektedir. Evic makamı da kısaca gösterildikten sonra Uşşak makamına geçiş yapılmıştır. Daha sonra bahrin ortasında geçtiği kasideden önce Rast makamına geçtiği görülmektedir. Kasideden sonra ise Yegâh perdesi üzerinde Rast makamını göstermiştir. Son olarak da bu bahri Bayatî makamıyla sonlandırmıştır. Dolayısıyla bu icradaki makam sıralaması şu şekilde olmuştur: Hicaz, Hüzzam, Evic, Uşşak, Rast, Bayatî.

21. Makamlı Mevlid Nüshaları ile Yakın Zamanımızdaki Meşhur Mevlidhanların Mevlid İcralarının Mukayesesi

Daha önceki bölümlerde içerisinde makam kaydı bulunan 21 adet mevlid nüshasının makam analizi yapılmış ve mevlid bahirlerinde hangi beyitlerin hangi

makamlarda okunduğu ve bu okunan makamların oranları verilmiştir. Ayrıca yakın zamanımızda meşhur olmuş mevlidhanlarımızın mevlid icralarındaki örneklerinin de makamsal analizi yapılmıştır. Bu bölümde de nüshalardaki ve mevlidhanların icralarında kullanılan makamların mukayesesi yapılacaktır. Böylelikle geçmişten günümüze geleneksel olarak mevlid icralarında makamsal olarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

22. Tevhid Bahrinin Mukayesesi

Nüshalardaki Tevhid bahrinin icrasında en fazla kullanılan makam oranlarına bakıldığında genel olarak sırasıyla şu şekilde bir makam seyri ortaya çıkmaktadır: Dügâh, Sabâ, Nevâ, Kûçek, Muhayyer ve Hüseyinî. Kani Karaca'nın bu bahrin icrasında kullandığı makam seyrine bakıldığında ise sırasıyla şu şekilde bir makam sıralaması bulunmaktadır: Dügâh, Hüseyinî, Bayâtî, Karcığâr ve Hicazkâr.

Çalışmamıza konu olan makamlı mevlid nüshalarına bakıldığında, Tevhid bahrindeki bir nüshada makam kaydı yoktur. Bunun için diğer 20 nüshada, biri hariç Dügâh makamında başlanmaktadır. Kani Karaca'nın Tevhid bahrinin icrasına bakıldığında da yine aynı şekilde Dügâh makamıyla başlanıldığı görülmektedir. Yukarıda da görüldüğü üzere nüshalar ile Karaca'nın icrası mukayesesinde sadece giriş beyitlerinin aynı makamda okunduğu, geriye kalan beyitlerin icrâsında ise herhangi bir makamsal benzerliğin bulunmadığı tespit edilmiştir. Üstelik bu mukayesede sadece Dügâh ve Hüseyinî makamlarının ortak makamlar olduğu, bunun dışındaki diğer makamların farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun da bizlere yakın zamanımızdaki mevlid icralarında kullanılan makamların geçmişteki mevlid icralarında kullanılan makamlar ile uyuşmadığı, böylece besteli olan mevlidin günümüze kadar ulaşmadığı gibi geleneksel mevlid icrasından da uzaklaştığı görülmüştür.

23. Dua Bahrinin Mukayesesi

Nüshalarda bulunan Dua bahirlerine bakıldığında daha önce de belirtildiği üzere çoğu nüshada Tevhid bahri ile Dua bahri ayrı olarak yazılmıştır. Kani Karaca'nın icrasına bakıldığında ise Tevhid bahri ile Dua bahrini ayırmadığı görülmektedir.

Nüshalarda bu bahrin icrasında kullanılan makamlara bakıldığında şöyle bir sıralama bulunmaktadır: Dügâh, Sabâ, Kûçek, Hüseyinî. Kani Karaca ise bu bahri icra ederken Tevhid bahrinin son beyitlerinde kullandığı Hicazkâr makamını bu bahrin ilk beyitlerinde de devam ettirmiş, ardından kısa bir Segâh makamını gösterdikten sonra bu bahri Rast makamıyla sonlandırmıştır.

Nüshalara bakıldığında Tevhid bahri ile Dua bahirlerindeki makam sıralamasının neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Karaca'nın Dua bahri icrasındaki makamlar ne Tevhid bahriyle ne de nüshalarda kullanılan makamların hiçbiriyle uyuşmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla Tevhid bahrinde olduğu gibi Dua bahrinde de makamlı mevlid nüshalarından yola çıkarak, yakın zamandaki mevlid icralarında, geçmişteki mevlid icralarında kullanılan makamların artık kullanılmadığı tespit edilmiştir.

24. Nur Bahrinin Mukayesesi

Nüshalardaki Nur bahirlerinde kullanılan makam kayıtlarına bakıldığında, ağırlıklı olarak Dügâh makamıyla başlanıp, Sabâ'ya geçilmiştir. Ardından Kûçek makamı gösterildikten sonra icrada Hüseyinî makamıyla devam edilmiştir. Bahrin sekizinci beytine bakıldığında 8 nüshada Muhayyer makamı gösterilip tekrar Hüseyinî makamına dönülerek bu bahir sonlandırılmıştır.

Hafız Kemal Bey'in Nur bahri icrasına bakıldığında ise daha önce de belirtildiği üzere sadece Hicâz Hümayûn makamının kullanıldığı görülmektedir. Nüshalardaki Nur bahrinin der kenarları incelendiğinde hiçbirinde bu makamın kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Dolayısıyla Nur bahrinin makam kayıtlı mevlid nüshaları ile yakın zamanımızda mevlid icrasıyla meşhur olmuş Hafız Kemal Bey'in icrasına bakıldığında makamsal olarak herhangi bir benzerliğinin olmadığı saptanmıştır. Bu da bizlere Nur bahrinde icra bakımından geleneğe uyulmadığını göstermektedir.

25. Velâdet Bahrinin Mukayesesi

Mukayese edilen iki kaynaktan gelen bilgiler ışığında makamsal olarak mukayeseye bakıldığında nüshalardaki bu bahre ilk önce çoğunlukla Rast makamıyla başlanıldığı görülmektedir. Aynı şekilde Ali Efendi de Rast makamı ile başlangıç yapmıştır. Devamındaki beyitlerde, Rasttan Nikrîz'e geçildiği bir beyit sonra Pençgâh makamı gösterildiği, bu makamla bir beyit okunduktan sonra Mahûr makamının gösterildiği tespit edilmiştir. Ardından sırasıyla pençgâh, Nevâ, Nikrîz makamları yapıldıktan sonra, bu bahrin çoğunlukla sonlara doğru Nevâ makamıyla bitirildiği tespit edilmiştir.

Ali Efendi'nin icrasında ise ilk başlardaki makam birliğinden sonra Rast'tan Basit Sûzinâk makamına geçildiği, ardından Hicazkâr yapıldığı, uzunca bir süre beyitler bu makamla okunduktan sonra Nihâvend makamına geçiş yapıldığı tespit edilmiştir. Nihâvend makamından da son olarak bu bahrin Rast makamıyla sonlandırıldığı gözlemlenmiştir.

Görüldüğü üzere bu bahrin icrasında makam benzerliği sadece ilk başta bulunmaktadır. Sonraki beyitlerin icrasında, geçmişteki icralarda kullanılan makamlar

ile yakın zamanımızdaki icralarda kullanılan makamlar değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklik makamsal sıranın karışmış olmasından öte tamamen farklı makamların kullanılmasıyla ilgilidir.

26. Merhaba Bahrinin Mukayesesi

Elimizdeki makamlı mevlid nüshalarına bakıldığında, Merhaba bahrinin icrasında çoğunlukla Pençgâh makamıyla başlandığı görülmektedir. Hafız Mecid Sesigür'ün bu bahre Hicâz Hümayûn makamı ile giriş yaptığı bilinmektedir. Nüshaların mukayesesinde bu bahrin devam eden beyitlerinde Evic makamına geçildiği, ardından tekrar Pençgâh'a döndüğü, daha sonra Hüseyinî makamına geçiş yapıldığı ve kısa bir Çargâh makamı gösterildikten sonra tekrar Hüseyinî makamına dönülerek bu bahrin sonlandırıldığı görülmektedir. Sesigür'ün icrasına bakıldığında ise ilk beyitlerde kullanılan Hicâz Hümayûn makamından sonra kısa bir Nikriz geçki yapılıp, ardından Acemli Rast makamına geçilmiştir. Bahrin son kısmında ise Uşşak makamına geçildiği görülmüştür.

Nüshalar ile Hafız Mecid'in icrasındaki makam seyrine bakıldığında, hiçbir ortak makamın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu da bizlere geleneksel mevlid okuyuşundan yakın zamanımızda uzaklaşıldığını göstermektedir.

27. Miraç Bahrinin Mukayesesi

Miraç bahrinin makamsal seyrine bakıldığında nüshalarda, çoğunlukla Irak makamıyla bu bahre başlanmıştır. Ardından 10. beyitte yoğun olarak Nişaburek makamının kullanıldığı görülmüştür. Bir beyit sonra Evic makamı kullanılmıştır. 16. ve 17. beyitlerden itibaren Hüseyinî makamı kullanılmaya başlanmıştır. 24. beyte gelindiğinde 21 nüshanın 17'sinde Bûselik makamı gösterilmiştir. Ardından 27. beyte bakıldığında kullanılan makamlar arasında en fazla Hüseyinî makamı bulunmaktadır. 33. beyte bakıldığında nüshaların 13'ünde Bûselik makamının gösterildiği tespit edilmiştir. Sonrasında Acem makamına geçilmiş, ardından 43. beyitte Nevâ makamı yapıldıktan sonra bu bahir ağırlıklı olarak Hüseyinî makamıyla sonlandırılmıştır.

Yusuf Gebzeli'nin bu bahrin icrasında kullandığı makamlara bakıldığında ise sırasıyla şöyle bir seyir yapmıştır: Hüzzâm, Hicâz, Uşşak, Sabâ, Kürdîli Hicazkâr, Uşşak, Rast, Uşşak, Acemaşîrân, Acem Kürdî ve Uşşak.

Görüldüğü üzere makamlı mevlid nüshaları ile Gebzeli'nin icrası karşılaştırıldığında makamsal seyir olarak herhangi bir benzerlik bulunmamaktadır. Hatta her iki örnek karşılaştırıldığında kullanılan herhangi bir ortak makamın dahi bulunmadığı tespit edilmiştir.

28. Münacaat Bahrinin Mukayesesi

Münacaat bahrinin icrasına bakıldığında ise nüshalarda genel olarak Hüseyini veya Nevâ makamlarıyla giriş yapıldığı görülmektedir. Bekir Sıdkı Sezgin ise bu bahre Hicâz makamı ile giriş yapmıştır. Devam eden beyitlerde genellikle Hüseyinî makamı ile devam edilmiş aralarda Dügâh makamı kısaca gösterilmiştir.

Bekir Sıdkı Sezgin'in icrasında ise Hicâz'dan sonra hüzzam makamına geçilip, kısa bir Evic makamı gösterildikten sonra uzunca bir süre Uşşak makamında kalınmış, araya konulan kasideden önceki beytin sonunda Rast makamına geçilmiştir. Kasideden sonra ise Yegâh perdesi üzerinde Rast makamına geçilip bu bahire bayatî makamıyla karar verilmiştir.

Her iki kaynak makamsal olarak karşılaştırıldığında herhangi bir makam benzerliğinin olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Bekir Sıdkı Sezgin'in de geçmişte mevlid icralarında kullanılan geleneksel makam seyrini kullanmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak farklı tarihlerde istinsah edilmiş 21 makamlı mevlid nüshası arasında yapılan mukayesede görülmüştür ki; Süleyman Çelebi'ye ait *Vesiletü'n-Necât* adlı mevlid, makam kaydı açısından farklılıklar oldukça fazladır. Bazı nüshalara bakıldığında tamamında makam kaydı bulunurken bazı nüshalarda ise oldukça az sayıda makam kaydı yazdığı görülmüştür.

Yakın zamanımızda mevlid icralarıyla meşhur olmuş mevlidhanlar arasından belirlediğimiz altı mevlidhanın mevlid icralarına bakıldığında ise makamlı mevlid nüshaları üzerinden belirlediğimiz makam seyirleriyle herhangi bir benzerliğin olmadığı görülmüştür. Hatta bu icralarda birkaç benzer makam haricinde, çoğunlukla farklı makamların kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bu durum da bizlere göstermiştir ki bestelendiğini bildiğimiz mevlidin bazı kalıntılarını, farklı tarihlerde istinsah edilmiş mevlid nüshalarındaki makamsal benzerliklerde görülebilmektedir. Yakın zamanımızdaki icralara bakıldığında, besteli mevlidin izlerinin büyük oranda kaybolduğunu ve geleneksel mevlid okuyuşundan tamamen uzaklaşıldığını ifade edebiliriz.

Çalışmamız içerisinde, nüshalar üzerinde yaptığımız mukayeseler sonucunda mevlidin bir bahri çoğunlukla hangi makamla okundu ise o makamların bir seyir tablosu oluşturulmuştur. Böylelikle geçmişte bestelenen mevlidde kullanılan makamlara en yakın okuyuşun bir örneği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu vesileyle günümüzdeki ve gelecekteki mevlid icracıları için geçmişte kullanılan geleneksel mevlidin makam seyrine yakın bir okuyuş örneği, çalışmamız neticesinde ortaya

çıkıştır. Bu makamsal seyir örnek alınarak yapılan icraların; bizi, geçmişteki geleneksel mevlid okuyuşuna daha da yaklaştıracığını düşünmekteyiz.

Kaynakça | References | مصدر

- Beliğ, İsmail. Çev. Abdülkerimoğlu, Abdülkerim. *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan ve Vefeyat-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Ankara: Anıl Matbaası, 1998.
- Baltacı, Cahit. "Hünkâr İmamı", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 18: 487-488, 1998.
- Baykal, Kazım. *Mevlid-i Şerifi Yazan Süleyman Çelebi Türbesi Münasebetiyle*, Bursa: Bursa Aysan Matbaası, 1952.
- Çelebi, Veled. "Süleyman Çelebi Mevlidi ve Mehazları", Hayat Dergisi, (2. Cilt), 45: 15, 1927.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet., *Türk Mûsikisî Antolojisi*, (2. Baskı), İstanbul: Vadi Yay, 2017.
- İsen, Mustafa. *Latîfi Tezkiresi*, (1. Baskı), Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- İpşirli, Mehmet. "Çelebi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 8: 259, 1993.
- Kahraman, Ahmet. *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, (1. Baskı), İstanbul: Toker Yay., 1972.
- Karadeniz, M. Ekrem. *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları*, (1. Baskı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1965.
- Kemikli, Bilal. (Ed.), *Mevlid Külliyatı "Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necât ve Tercümelere"* (2. Baskı), Ankara: DİB. Yay., 2016.
- Kepecioğlu, Kamil. *Bursa Kütüğü*, (4. Cilt), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yay., 2009.
- Köksal, M. Fatih., Kütük, Rıfat. "Vesiletü'n-Necât'ın En Eski Nüshası ve Süleyman Çelebi'nin Bilinmeyen Şiirleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 28: 381-418. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.15247/dev.3052>, 2022.
- Pekolcay, Ayşe Necla. "Mevlid", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 29: 485-486, 2004.
- Pekolcay, Ayşe Necla. *Mevlid, Süleyman Çelebi*, (6. Baskı), İstanbul: Dergâh Yay., 2018.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Süleyman Çelebi, Mevlid, Vesiletü'n-Necât*, (1. Baskı), İstanbul: Milli Eğitim Yay., 1970.
- Turabi, Ahmet Hakkı. *Türk Din Mûsikîsi*, (3. Baskı), İstanbul: Grafiker Yay. 2018.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (10 Temmuz 2023), "Mevlid". <https://sozluk.gov.tr/>
- Özcan, Nuri. "Klasik Mevlid Okuyuşları ve Tevşih İlahileri", Kemikli, Bilal., Çetin, Osman. (Ed.) "Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri, Uluslararası Mevlid Sempozyumu", (1. Baskı), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay, 487-498, 2010.
- Özel, Ahmet. "Mevlid", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 29: 475-479. 2004.